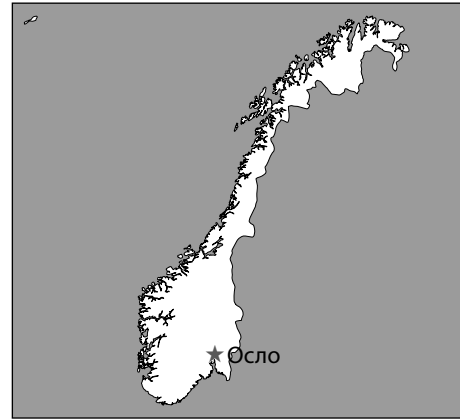

НОРВЕГІЯ

Сучасна назва держави: Королівство Норвегія (букмол. Kongeriket Norge, нюнорск. Kongeriket Noreg).

Перша згадка про народ/країну у писемних джерелах. Вперше ім'я норвежців згадується у вставці до перекладеної уссекським королем Альфредом Великим (871–899–901) «Історії проти язичників» Павла Орозія. У вставленому до перекладу описі подорожі норвежця Оттара (Оттар) з Голугаланда до Англії близько 890 р. зазначалося, що «земля сіверян (Norðmanna land) вельми протяжна і дуже вузька... Вздовж цієї землі з півдня, з іншого боку тих пусток, і до півночі, знаходиться Швеція; і вздовж тієї землі на північ [лежить] земля квенів. Іноді квени здійснюють грабіжницькі набіги на сіверян (Norðmen), а іноді сіверяни (Norðmen) на них». У цій же розповіді Оттара вперше згадується і давня назва Норвегії: «І від тієї землі, звідки пливе він в Скірінгссаль, весь шлях його є по лівому борту Норвегія (Norðweg)».

Створення держави. Єдина норвезька держава з окремих князівств була створена конунгом Гаральдом I Прекрасноволосим наприкінці IX ст.

Незалежність. Як незалежна держава Норвегія існувала у IX–XIV ст.; 19.02.1814 р. проголосила незалежність від Данії; незалежність від Швеції відновлена 07.06.1905 р.

Історичні назви держави: Королівство Норвегія (IX ст. – 1028, 1035–1319); Королівство Швеції і Норвегії (1319–1380); Королівство Данії і Норвегії (1380–1397), Королівство Данії, Швеції і Норвегії (1397–1523); Королівство Данії і Норвегії (1523–1814); Королівство Швеції і Норвегії (1814–1905); Королівство Норвегія (з 1905).

Площа: 323,8 тис. км², що становить 53,7% території України.

Населення: 5 млн 258 тис. осіб (на 01.01.2017, Статистика Норвегії).

Очікувана тривалість життя при народженні: 82,25 р. (для жінок – 84,1, для чоловіків – 80,4) (2016, Статистика Норвегії).

Етнічний склад населення: норвежці – 84,3%; офіційно визнані національні меншини: саами – близько 1%; квени (нащадки фінських переселенців) – 0,4%; роми – 0,15%; іммігранти (в першому та другому поколіннях) – 14,1%, з них західного походження (США, Канада, Євросоюз, Австралія, Нова Зеландія) – 6,0%), незахідного – 8,1%. 9,5% населення не є грома-

днями Норвегії (на 01.01.2013, Статистика Норвегії). Найбільша частка іммігрантів серед населення – в м. Осло (30,4%, 2012 р.) і в м. Драммен (25%, 2012 р.).

Чисельність українців: 4,1 тис. українських іммігрантів (на 01.01.2015, Статистика Норвегії).

Столиця: Осло – 975 тис. осіб. **Найбільші міста:** Берген – 252 тис., Ставангер/Саннес – 213 тис., Тронгейм – 177 тис., Драммен – 115 тис., Фредрікстад/Сарпсборг – 109 тис. (на 01.01.2016, Статистика Норвегії).

Державна мова: норвезька. Вона має дві форми, що називаються: букмол (буквально – «книжна мова», ґрунтується на данській писемній традиції) та нюнорск («нова норвезька» мова, ґрунтується на суміші діалектів народної розмовної мови). Її як літературну мову розробив лінгвіст Івар Осен (1813–1896), відбираючи з регіональних сільських діалектів словоформи, найменш схожі на данські. У 1885 р. вона отримала статус другої державної мови Норвегії. До 1929 р. букмол з ініціативи норвезького письменника Б'єрнсена Б'єрнстерне називалася ріксмол (з 1899). Це дансько-норвезька розмовна мова та норвезький різновид писемної данської. Її було реформовано у 1862, 1907 та 1917 рр. У 1930–1940-х рр. держава вела активну політику на зближення обох форм норвезької мови та поєднання їх в одну мову – самношк (буквально – «спільна норвезька»), проте прихильники ріксмолу змогли у 1950–1960-х рр. зупинити цей процес. У 2002 р. від політики створення самношку в Норвегії офіційно відмовилися. Згідно з опитуванням 2005 р., букмол як повсякденну мову використовують 86% норвежців, нюнорск – 13%.

Мова саамів з 1992 р. має статус офіційної у деяких комунах областей Трумс і Фіннмарк.

Релігійний склад населення: за даними Статистики Норвегії, на 2012 р. християни складали в країні 82,6% (у т.ч. лютерани – 77,9%, римо-католики – 2,1%, п'ятидесятники – 0,8%), мусульмани – 2,3%, буддисти – 0,3%, нерелігійні та такі, що не визначилися, – 14,7%, 1,7% визначають себе як гуманісти. У країні офіційно зареєстрована громада германських неоязичників. У 1964 р. до Конституції Норвегії було внесено поправки, що надають свободу віросповідання. З 21.05.2012 р. Лютеранська церква Норвегії відділена від держави. Главою Церкви офіційно є король Норвегії.

Державний устрій: конституційна спадкоємна монархія. **Глава держави:** король з династії Шлезвіг-Гольштейн-Зондербург-Глюксбург. **Глава уряду:** прем'єр-міністр.

Вищий законодавчий орган: Стортінг, заснований 1814 р., безперервно функціонує з 1945 р.

Діюча Конституція ухвалена 17.05.1814 р., є першою в історії країни. Діє зі змінами 1821, 1842, 1851, 1857, 1859, 1862, 1863, 1866, 1869, 1873, 1877, 1878, 1880, 1884, 1889, 1891, 1896, 1897, 1898, 1899, 1901, 1902, 1905, 1907, 1908, 1910, 1911, 1913, 1914, 1916, 1917, 1919, 1920, 1922, 1923, 1925, 1926, 1928, 1929, 1931, 1932, 1938, 1946, 1948, 1951, 1952, 1954, 1956, 1959, 1962, 1964, 1967, 1972, 1975, 1976, 1978, 1980, 1984, 1986, 1988, 1990, 1992, 1994, 1995, 2003, 2004, 2006, 2007, 2010, 2012, 2014, 2015 рр.

Статус у відносинах з ЄС: член Шенгенської зони з 25.03.2001 р.; член Європейського економічного простору (з 01.01.1994).

Статус в інших провідних міжнародних організаціях, союзах: співзасновник ООН (1945); співзасновник Ради Європи (1949); співзасновник НАТО (1949); співзасновник Північної Ради (1952); співзасновник ЄАВТ (1960); співзасновник ОЕСР (1961); співзасновник ОБСЄ (1973); співзасновник СОТ (1995).

Розмір ВВП на душу населення у 2016 р. (в поточних цінах), за даними Євростату, скла-

дав 64100 євро; за даними Світового банку – 70813 дол. США (3 місце в світі); за даними МВФ – 70392 дол. США (3 місце в світі).

КОРОТКА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ

Первісні мисливці з'явилися в окремих місцевостях на північному і північно-західному узбережжі Норвегії приблизно 10 тис. років тому, невдовзі після відступу з її теренів льодовика. Найдавніші зі знайдених поселень на території Норвегії датуються V тис. до н.е. У III ст. у жителів Норвегії з'явилося рунічне письмо, що використовувалось до XIII ст. З початку V ст. кількість населення Норвегії збільшилася за рахунок груп мігрантів з півдня. Кожна з таких родових груп, які називалися фюльке (fylke), складалася з кількох сотень селян-воїнів – бондів – і очолювалася спадковим старійшиною – ярлом. Старійшини найсильніших фюльків, які підпорядковували собі інші клани й перетворювалися на племенних вождів, називалися конунгами. Для розв'язання проблем, що виникали у відносинах між фюльками, щороку навесні чи влітку скликалися збори їхніх представників, що отримали назву тінг.

Поступово ці родоплеменні об'єднання перетворилися на крихітні королівства. Об'єднання Норвегії здійснив правитель Вестфолда король Гаральд I Прекрасноволосий з роду Інґлінгів, який після перемоги у битві при Гафрс-фіорд біля Ставанґера над конунгами західної Норвегії близько 872 р. об'єднав південно-східну та західну частини країни. Частина сімей, які не прийняли політики Гаральда I, у кінці IX ст. почали заселяти Ісландію.

З кінця VIII ст. норвезькі вікінги розпочинають свої походи. Напади на Англію, Ірландію, Уельс, Гебридські о-ви, під час яких вікінги вбивали місцеве населення, забирали усі цінності й руйнували споруди, стають регулярними.

Залишена Гаральдом I Прекрасноволосим держава, що включала, окрім Норвегії, та-

кож Шетландські й Оркнейські острови, стала предметом жорстоких суперечок між претендентами на престол. Олафу I Трюггвасону (995–999) вдалося на короткий час об'єднати Норвегію та запровадити християнство, однак його наступник Олаф II Гаральдссон Хоробрий був убитий у битві біля Стіклекстада в 1030 р. бунтівними вождями-гевдінгами, які уклали союз із данськими конунгами. Після нетривалого періоду данського панування (1028–1035) престол повернувся до норвежців.

За правління Гаральда III Суворого (1046–1066), який тривалий час вів війну з Данією, намагаючись її підпорядкувати, та загинув у битві при Стемфорд Брідж (1066) під час військової експедиції до Англії з наміром підкорити її, християнство остаточно закріпилось у Норвегії. Повинив норвезьку зовнішню експансію король Маґнус III Босоногий (1093–1103), який у 1098 р. приєднав Оркнейські та Гебридські о-ви, о. Мен, о. Англіс, п-в Кінтайр у Шотландії та загинув під час спроби завоювати Ірландію у 1103 р.

У 1170 р., згідно з розпорядженням Папи Римського, було засновано архієпископську кафедру у Тронґеймі з п'ятьма єпископствами у Норвегії і шістьма – на західних островах, в Ісландії і Ґренландії. Таким чином Норвегія стала духовним центром величезної за площею території у Північній Атлантиці.

У 1177 р. розпочався рух лапоників (біркебейнерів), який згодом очолив Сверрір Сіґурдссон, правитель Норвегії у 1184–1202 рр. Під час громадянської війни навколо Сверріра склався прошарок служилої знаті із незначних людей, які стали опорою нової династії та монархії загалом.

Під час тривалого правління Гокона IV (1217–1263) громадянські війни стихли, і в Норвегії завершилося створення централізованого управління країною: була заснована королівська рада, король призначав регіональних губернаторів і судових чиновників.

У цей час процвітала морська торгівля, був підписаний перший з відомих торговельних договорів з королем Англії. У 1260 р. спадковість монархії у Норвегії було узаконено. Під час норвезько-шотландської війни 1262–1266 рр. Норвегія втратила Гебридські о-ви та о. Мен. Водночас у 1262–1264 рр. норвежці схилили ослаблену постійною усобицею Ісландію перейти під владу норвезької корони на умовах т. зв. «Старого договору». Договорами 1251 та 1326 рр. було закріплено сухопутний кордон між Королівством Норвегія і Новгородською республікою у Фіннмарку.

У 1273 р. було ухвалено першу загально-норвезьку збірку законів – «Ландслов». Селянство середньовічної Норвегії залишалось особисто вільним, була відсутня панщина, землю селяни мали на правах власності або оренди.

За Гокона V (1299–1319) засноване 1048 р. Гаральдом III Суворим Осло стало столицею країни, а влада норвезького короля поширювалась на Ісландію, Гренландію, Фарерські, Шетландські та Оркнейські острови.

Обмеженість внутрішніх матеріальних ресурсів, на які могла спиратись норвезька монархія у відносинах із сусідніми країнами, та епідемія чуми («Чорної смерті»), що з 1349 р., то затихаючи, то відновлюючись, лютувала в Норвегії до початку 1370-х рр. і забрала від третини до половини населення, зумовили економічний занепад та політичне ослаблення країни. В окремих областях Норвегії чисельність населення не відновилася до XVI ст., між областями держави ослабли економічні зв'язки, натомість посилилася роль органів місцевого самоврядування. Внаслідок цих подій Норвегія майже повністю втратила свій прошарок дворян, частина яких загинула, частина – розорилася.

У 1380 р. син данської королеви Маргрете та норвезького короля Гокона VI Магнусона Олаф після смерті батька на додачу до данського престолу успадкував і норвезький.

У результаті обидва королівства опинилися в особистій унії. Після передчасної смерті Олафа у 1387 р. парламентські збори – ландстинги – обох королівств проголосили Маргрете королевою. У 1389 р. на запрошення шведських феодалів Маргрете посіла ще й шведський престол. У 1397 р. між державними радами трьох королівств під її проводом було укладено Кальмарську унію – угоду про об'єднання трьох королівств з одним королем на чолі.

У 1469 р. данський король Крістіан I (1450–1481) віддав Оркнейські й Шетландські острови, що входили до Королівства Норвегія, як заставу Шотландії, й вони так і не були викуплені. У 1497–1502, 1507 рр. норвежці підіймали повстання проти влади данців, але безрезультатно. У 1536 р., відповідно до постанови данського короля Крістіана III, Норвегія позбавлялася статусу самостійного королівства й безпосередньо включалась до складу Королівства Данії, проте зберегла власне законодавство й частину державних інститутів. З 1536 р. у Норвегії, як і в Данії, розпочалась лютеранська реформація, під час якої відбулася секуляризація земель Католицької церкви, закриття монастирів. Після конфіскації церковних земель у власності короля зосередилось до 45% усіх селянських дворів Норвегії, частина з яких була згодом роздана данським дворянам. З цього часу служба Божа у Норвегії почала відправлятися на данській мові, а більшість священників-лютеран були данцями. З 1572 р. Норвегією почали керувати призначені з Копенгагена королівські намісники – статголдери.

З XVI ст. новими джерелом піднесення економіки Норвегії стають ліс, попит на який у Європі у цей час суттєво зростає, та гірничодобувна промисловість (видобуток міді й заліза). Після подолання засилля іноземних ремісників у містах Норвегії, яким було запропоновано або залишити країну, або прийняти норвезьке громадянство (у 1508 р. в Осло, Тенсберзі і Тронгеймі, у 1558 – в Бергені), з'являються власне норвезь-

кі ремісничі цехи. На початку XVII ст. 25 тис. норвезьких селян обробляли орендовану землю, 11 тис. – були вільним власниками.

За результатами дансько-шведської війни 1643–1645 рр. Данія поступилася на користь Швеції норвезькими провінціями Емтланд і Гер'єдален, а дансько-шведської війни 1657–1658 рр. – провінцією Богуслен. Прагнучи відвоювати втрачені території, норвежці у 1710 і 1711 рр. намагалися вторгнутись у Богуслен; натомість шведи на чолі з Карлом XII у 1716 р. вторгались у Норвегію з метою її підпорядкування. Шведи взяли тодішню норвезьку столицю Крістіанію, але під час облоги фортеці Фредріксгальд загинув Карл XII, і шведи відступили.

Перший вищий навчальний заклад у Норвегії – Конгсберзький гірничий інститут – був заснований у 1758 р.

За даними першого перепису населення 1769 р., власне у Норвегії (без Ісландії та Фарер) проживало 724 тис. чол., із яких міські жителі склали лише 8,9%. У другій половині XVIII ст. на фоні англо-голландських суперечностей та підтримання Данією політики нейтралітету суттєво зріс та зміцнився норвезький торговий флот, що у 1776 р. нараховував 546 суден, а в 1806 р. – 1450, з екіпажем в 11 тис. чол.

Наприкінці XVIII ст. послаблена Данія увійшла в союз з наполеонівською Францією. Приєднання Данії до континентальної блокади Англії привело до блокади британським флотом зв'язків між Норвегією й Данією та іншими країнам континенту, звідки у Норвегію надходило продовольство. Зростання цін на продукти спричинило збільшення смертності серед норвезьких бідняків. Фактичне обособлення Норвегії змусило данський уряд створити там орган тимчасової загальнонорвезької адміністрації – Урядову комісію.

У 1808 р. норвежці змогли зупинити наступ шведів, які прагнули підпорядкувати Норвегію. У цей період норвезька буржуазія від імені

норвезької нації починає висувати вимоги до Данії: створення окремого норвезького банку, університету, воєнно-морського флоту тощо. У 1811 р. в Осло був заснований університет.

Врешті Швеція домоглася згоди Великої Британії та Росії на приєднання до неї Норвегії, що було платою за її приєднання до шостої антифранцузької коаліції. Данія зазнала поразки у війні 1813–1814 рр. зі Швецією і, за Кільським мирним договором, 14.01.1814 р. передала Норвегію під владу Швеції, залишивши за собою давні норвезькі володіння – Ісландію, Гренландію та Фарерські о-ви.

Наполеонівські війни послабили Данію, в свою чергу, норвежці не бажали приєднуватися до Швеції. В такій ситуації данський намісник Норвегії принц Крістіан Фредерік, за рішенням «зібрання нотаблів», 19.02.1814 р. проголосив державну самостійність Норвегії. 02.03.1814 р. був сформований перший за триста років норвезький уряд. Скликані в Ейдсволлі 17.05.1814 р. Державні збори ухвалили ліберальну Конституцію, що проголосила Норвегію вільною, незалежною і неподільною державою, й обрали королем Норвегії Крістіана Фредеріка.

Липневий 1814 р. наступ шведських військ та спротив норвезької армії окупації підштовхнули сторони до переговорів. Перед лицем шведських військ норвежці змушені були погодитися на унію зі Швецією, зберігши при цьому власну Конституцію та самостійність у внутрішніх справах. За результатами переговорів про перемир'я 14.08.1814 р. у м. Мосс (Норвегія) була укладена Моссська конвенція. За її умовами військові дії припинялися, Крістіан Фредерік зрікався норвезького трону, між Норвегією і Швецією встановлювалася особиста унія, що здійснювалася шведським королем. Швеція гарантувала Ейдсвольльську конституцію зі змінами, що впливали з факту встановлення унії.

04.11.1814 р. норвезький Стортінг визнав шведського короля Карла XIII норвезьким коро-

лем і проголосив Норвегію незалежним та неподільним королівством, об'єднаним зі Швецією в особі єдиного короля. Згідно з оновленою конституцією, шведський король не міг призначати на посади у Норвегії іноземців, окрім свого намісника (статхолдера). У порівнянні з часами підпорядкування Данії в унії зі Швецією Норвегія фактично була автономною державою. Закріплюючи результати буржуазної революції 1814 р., Стортінг, всупереч волі шведського короля, тричі (1815, 1818 та 1821) ухвалював закон про ліквідацію дворянства та дворянських привілеїв, що врешті вступив у дію.

У 1816 р. Стортінг заснував Банк Норвегії, що випускав норвезькі гроші. На 1820 р. у буржуазній Норвегії вже понад дві третини земель належали селянам. Під тиском селянських депутатів Стортінг 1836 р. ухвалив закон про широке місцеве самоврядування у містах та сільській місцевості. Активізація зовнішньої торгівлі, у першу чергу лісом та рибою, зумовила суттєве зростання норвезького торгового флоту, чисельність суден якого протягом 1815–1860 рр. збільшилась з 1,6 до 5,2 тис., а в 1880 р. досягла понад 8 тис. суден (третє місце в світі). З 1837 р. норвезькі торгові судна отримали право плавати під своїм прапором в усіх морях. У 1840-х роках у Норвегії почався промисловий переворот: біля Осло та Бергена почали відкриватись перші металообробні, суднобудівні, ткацькі та інші фабрики з використанням парової тяги. У 1854 р. у Норвегії було запущено першу залізницю, на 1900-й р. протяжність норвезької залізниці склала понад 2 тис. км, а доріг з твердим покриттям – 28,5 тис. км. 1857 р. засновано Норвезьку академію наук і літератури.

У 1874 р. Норвегія перейшла до золотого стандарту, а з 1875 р. запровадила норвезьку крону й приєдналася до Скандинавського монетного союзу (існував до 1924 р.).

Водночас під впливом перебудови сільського господарства країни розпочалась емі-

грація: протягом 1836–1915 рр. з Норвегії виїхало близько 750 тис. чол.

У другій половині XIX ст. відносини між Швецією та Норвегією почали загострюватись. 1859 р. норвезький Стортінг ухвалив закон про ліквідацію посади королівського намісника як символу підпорядкування Швеції. Шведський король наклав вето на цей закон, і хоча з 1856 р. новий намісник не призначався, але популярність шведського королівського дому в Норвегії з цього часу сильно впала. Норвезький Стортінг хотів закріплення формальної рівності сторін, а шведський Ріксдаг – більшого ступеня злиття обох королівств.

У ході політичної боротьби в парламенті між представниками дрібної буржуазії та селянства й представниками кіл великої буржуазії та чиновництва у 1870-х рр. у Стортінгу сформувалось дві фракції: Венстре («Ліві») та Хейре («Праві»). З 1870 р. розпочалась боротьба за підзвітність уряду парламенту; король чотири рази ветовав відповідний закон, поки врешті у 1883 р. Державний суд не визнав членів уряду винними в «антинародних» діях, зловживанні королівським вето, неявці на засідання Стортінгу та не засудив їх до позбавлення урядових портфелів. Врешті-решт, у 1884 р., король доручив формування першого відповідального перед Стортінгом уряду лідеру Венстре Юхану Свердрупу (1884–1889). Таким чином залежність Норвегії від короля, а значить – і від Швеції, ослабла.

Наприкінці XIX ст. Стортінг, виходячи з інтересів норвезького судноплавства, висунув вимогу про встановлення окремих норвезьких консульств за кордоном (прийнятий 1892 р. закон було заветовано королем), у 1898 р. ввів у дію закон про зняття знака унії з норвезького прапора.

Спроби врегулювати розбіжності шляхом переговорів не привели до позитивного результату, і в лютому 1905 р. переговори було

припинено. 23.05.1905 р. Стортінг ухвалив рішення про створення незалежних норвезьких консульств за кордоном, на яке шведський король наклав вето. У відповідь 07.06.1905 р. Стортінг позбавив шведського короля норвезької корони та скасував сам акт про шведсько-норвезьку унію 1814 р. Ця дата вважається датою відновлення незалежності Норвегії. На плебісциті 13.08.1905 р. населення Норвегії майже однотайно (99,95 %) висловилося за відокремлення від Швеції з одночасним збереженням монархії. На конференції у Карлстаді (Швеція) 23.09.1905 р. було підписано шведсько-норвезьку угоду про умови скасування унії. 26.10.1905 р. шведський король офіційно зрікся унії. Після відмови шведських принців від норвезької корони Стортінг запропонував посісти норвезький престол данському принцу Карлу, і 18.07.1905 р. він був обраний королем під ім'ям Гокона VII (1905–1957).

Здобуття повної політичної незалежності збіглося з початком прискореного промислового розвитку Норвегії та перетворення її на індустріально-аграрну країну. У 1900-х рр. у Норвегії у великих масштабах почалося промислове використання гідроелектроенергії. Це відкрило можливості для активного розвитку нових галузей промисловості: хімічної, кольорової металургії, електрометалургії (виробництво алюмінію, цинку нікелю, феросплавів). Протягом 1905–1916 рр. обсяг промислового виробництва виріс на понад 80 %.

Тривалий час при владі в країні знаходилася Ліберальна партія (Венстре, заснована 1884 р.), яка провела ряд соціальних реформ, включаючи запровадження свободи віросповідання, державне страхування від нещасних випадків на роботі (1894) та по хворобі (1909), утвердження офіційного статусу норвезької мови, надання загального виборчого права чоловікам (1898) і жінкам (1913) та ухвалення законів про обмеження іноземних капіталовкладень.

Під час Першої світової війни Норвегія зберігала нейтралітет і використала його в інтересах власної економіки. Так, до 1917 р. чисельність акціонерних товариств зросла до 8,7 тис.; кількість норвезьких комерційних банків протягом 1914–1918 рр. зросла на 75, а внесений акціонерний капітал – із 77 до 510 млн крон; доходи від фрахту суден протягом 1914–1916 рр. збільшилися з 211 млн крон до понад 1 млрд крон. Водночас зростання цін на товари, найважливіші для простого населення, призвело до першого в історії Норвегії загального страйку 06.06.1917 р., після чого у деяких галузях було піднято заробітну плату, а уряд вжив заходів для регулювання цін. Навесні 1918 р. в Норвегії було встановлено восьмигодинний робочий день.

Міжвоєнний період у внутрішній політиці ознаменувався посиленням впливу соціалістичної Норвезької робітничої партії, заснованої 1887 р. У 1928 р. член НРП Крістофер Горнсруд вперше очолив уряд. Другий уряд на чолі з членом НРП (Юган Нюгорсвольд, 1935–1945) здійснив ряд соціальних реформ. Зокрема, протягом 1935–1940 рр. у Норвегії було вдвічі збільшено видатки на соціальні потреби; для всіх робітників та службовців було запроваджено щорічні оплачувані відпустки тривалістю дев'ять днів; 1936 р. ухвалено новий закон про допомогу по безробіттю, що охоплював 500 тис. найманих працівників; 1936 р. ухвалено закон про пенсії для осіб, старших за 70 років, які не мають джерел доходів.

Технічне переобладнання ключових галузей економіки Норвегії дозволило її електрометалургії у 1930 р. вийти на забезпечення понад 10% світового виробництва алюмінію, а риболовному флоту – підвищити вилов риби наприкінці 1930-х р. до 1 млн тонн щорічно.

Норвезький мандрівник Руаль Амундсен став першою людиною, яка побувала на обох

полюсах Землі (Південному у 1912, Північному – у 1926), а Тур Геєрдал у 1947 р. на бальсовому плоті «Кон-Тікі» переплив Тихий океан, а в 1970 р. на папірусному човні – Атлантичний океан, довівши можливість трансокеанських плавань у давні часи.

Згідно зі Свальбардським (Шпіцбергенським) трактатом, 09.02.1920 р. над архіпелагом Свальбард (Шпіцберген) встановлювався суверенітет Норвегії, сторони договору (станом на 2013 – 42) отримували рівне право на експлуатацію його природних ресурсів, заборонялося використовувати архіпелаг у військових цілях. У 1929 р. Норвегія проголосила свій суверенітет над о. Ян-Майєн, на якому знаходиться найпівнічніший активний вулкан на землі – Беренберґ. У 1931 р. Стортінґ прийняв закон, що проголосив острів Буве залежною територією, суверенітет над якою здійснюється Королівством Норвегія. Буве є одним із найвіддаленіших від суші островів у світі, адже найближча до нього суша – берег Антарктиди – знаходиться більш ніж за 1600 км. Норвегія висуває також територіальні претензії на острів Петра I і Землю Королеви Мод в Антарктиді, проте ці претензії суперечать Договору про Антарктику 1961 р.

Соціалістичний уряд Норвегії розраховував, що суворе дотримання нейтралітету врятує країну від війни. 31.05.1938 р. Стортінґ оголосив про право Норвегії дотримуватися повного і безумовного нейтралітету у будь-якій війні, а 16.09.1938 р. представник Норвегії у Лізі Націй обґрунтував відмову країни від дотримання положення статуту Ліги щодо застосування до країни-агресора санкцій і закликав до мирного вирішення спірних питань між країнами. Вважаючи, що Німеччина не загрожує Норвегії, норвезький уряд 17.05.1939 р. відхилив пропозицію Берліна укласти пакт про ненапад. Водночас Осло від-

мовлялось обговорювати допомогу Норвегії від Англії та Франції у разі ймовірного нападу Німеччини чи СРСР.

В ході Другої світової війни Норвегія була окупована німецькими військами (09.04.1940–08.05.1945). Не вчинивши серйозного спротиву німецьким окупантам, норвезька армія 10.06.1940 р. після еміграції короля Гокона VII та уряду в Британію склала зброю. Король і уряд з Британії продовжували керувати торговельним флотом та невеликими частинами норвезької армії й флоту. З вересня 1940 р., після нетривалого періоду співпраці з буржуазними силами Норвегії, окупанти перейшли до політики фашизації Норвегії. Економіка Норвегії почала працювати в інтересах Третього рейху. У Норвегії встановився окупаційний режим, і нацисти, скасувавши монархію, дозволили очолити уряд лідерів крайньої правої норвезької партії «Національна єдність», колишньому міністру оборони Норвегії Відкуну Квіспінґу (01.02.1942–1945). Його ім'я увійшло в історію як символ колабораціонізму в Другій світовій війні.

Вже з літа 1940 р. в Норвегії розпочались акції громадської непокори проти політики фашизації країни. До них були залучені вчителі, актори театрів, священники тощо. З літа 1941 р. у Норвегії розгорнувся нелегальний громадський рух Опору, який координував свої дії з урядом в еміграції. З весни 1941 р. з демобілізованих офіцерів норвезької армії виник збройний рух Опору – «Мілорґ». Громадський і військовий рухи Опору уникали розгортання партизанської боротьби, віддаючи перевагу таким методам, як поширення нелегальної преси (на 1943 р. виходило до 300 видань загальним тиражем до 300 тис. примірників щомісяця), відмова виконувати розпорядження окупаційної адміністрації, зрив мобілізації, збір розвідданих тощо, хоч періодично «Мілорґ» і компартія здійснювали й диверсії проти окупантів. Крім того,

норвезький торговий флот, що діяв при емігрантському уряді, забезпечував до 40% перевезень між США та Великою Британією.

Загальні втрати норвежців у війні склали 10 тис. чол., включаючи 3,6 тис. загиблих моряків торгового флоту та 2 тис. учасників руху Опору. Понад 20 тис. норвежців потрапили у концтабори.

Звільнення Норвегії розпочалося з півночі: у жовтні 1944 р. частини РСЧА звільнили частину норвезького Фіннмарка. Частини вермахту в Норвегії та квіслінгської поліції капітулювали перед союзниками без бою 08.05.1945 р., після чого 40-тисячна армія «Мілорга», вийшовши з підпілля, взяла на себе охорону порядку.

ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА КРАЇНИ З ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст. ДО СЬОГОДЕННЯ

За формою державного правління Норвегія – парламентська монархія, визначена основним законом як «обмежена і спадкова». Главою держави та символом нації є король. За Конституцією, монарху належить законодавча й виконавча влада та права: починати війну, укладати мир, здійснювати помилування засуджених. Проте у 1884 р. до Конституції були внесені зміни, за якими більшість монарших повноважень передана Стортінгу та уряду. Водночас поправкою до Конституції 1913 р. король наділений правом відкладального вето на закони, прийняті Стортінгом. Для подолання королівського вето закон має бути повторно двічі схвалений парламентом. У перервах між сесіями Стортінгу король може самостійно ухвалювати нормативні акти, що мають силу закону, з питань промисловості, торгівлі, охорони порядку. Король відкриває сесії парламенту та може скликати надзвичайні сесії. Він є головнокомандувачем збройних сил, проте всі акти короля мають бути контрасигновані прем'єр-міністром або відповідними міністрами, які несуть за них відповідальність.

Згідно з Конституцією, законодавчу владу спільно з королем здійснює парламент – Стортінг. До його складу входять 165 депутатів, які обираються загальним рівним прямим і таємним голосуванням за пропорційною системою терміном на чотири роки. При цьому 150 депутатів обираються за партійними списками від провінцій (фюльке), а решта 19 отримують так звані «зрівняльні» мандати. На виборах за списками діє чотирьохвідсотковий бар'єр. Стортінг має повноваження ухвалення законів, бюджету та контролю за роботою уряду. Конституцією забороняється розпуск Стортінгу й проведення дострокових виборів. Виборче право у Норвегії обмежене десятирічним цензом осілості.

До 2009 р. на першій сесії після виборів депутати поділялися на дві палати: одна четверта їх частина утворювала верхню палату (Лагтінг), три четвертих – нижню (Одельстінг), засідання яких відбувалися окремо. Усі законопроекти спочатку розглядалися нижньою палатою, після чого передавалися до верхньої. Якщо законопроект, двічі ухвалений нижньою палатою, двічі відхилився верхньою, його розглядали на спільному засіданні Стортінгу. У цьому випадку для ухвалення закону була потрібна кваліфікована більшість у дві третини голосів від загального складу Стортінгу. У 2007 р. поділ на палати було скасовано і Стортінг став однопалатним парламентом.

Депутати Стортінгу збираються на засідання в пленарному залі не по фракціях, а групами від провінцій. У Стортінгу працює 13 комісій, у яких пропорційно представлені як партії, так і провінції країни. В ході засідань депутат, який голосує «проти», не тільки натискає на відповідну кнопку, а й встає зі свого місця, демонструючи свою незгоду з тим, що відбувається.

Виконавчу владу фактично повністю здійснює уряд. Конституційною формою його існування є Державна рада, очолювана королем.

До її складу, крім монарха, входять прем'єр-міністр та не менше семи членів. Членів ради призначає глава держави, однак у своєму виборі він повинен враховувати, яка політична партія або коаліція партій має більшість у парламенті. Члени уряду можуть брати участь у засіданнях палат парламенту, але не мають права голосувати; уряд несе політичну відповідальність перед парламентом. Прем'єр-міністра призначає монарх на спеціальному засіданні Державної ради за результатами парламентських виборів.

У політичній системі Норвегії представлено широкий спектр політичних партій. Найбільшою серед них є соціал-демократична Норвезька робітничка партія (заснована 1887). НРП вперше брала участь у парламентських виборах у 1894 р., вперше потрапила до Стортінгу в 1903 р. З 1927 р. по 2013 р. включно на всіх парламентських виборах НРП перемагала. Представники НРП очолювали уряд Норвегії у 1935–1963, 1963–1965, 1971–1972, 1973–1981, 1986–1989, 1990–1997, 2000–2001 та 2005–2013 рр.

У повоєнний час урядами НРП під керівництвом Е. Герхардсена (1945–1951, 1955–1963, 1963–1965) було проведено значні соціальні реформи, що поліпшили становище незаможних верств населення. У зовнішній політиці НРП орієнтувалася на США й Велику Британію, сприяла входженню Норвегії до НАТО та ЄАВТ. Водночас під тиском громадської думки уряд НРП у 1957 р. висловився проти ідеї розташування у країні американської ядерної зброї. Зовнішньополітичний курс, орієнтований на НАТО, викликав критику з боку лівих угруповань всередині НРП, і в 1961 р. з НРП вийшла частина лівих соціал-демократів, які заснували Соціалістичну народну партію (зараз Соціалістична ліва партія).

Після парламентських виборів 1965 р. НРП втратила парламентську більшість і вперше за 30 років перейшла в опозицію. Сформова-

ний у 1971 р. уряд лідера НРП Т. Браттелі був вимушений подати у відставку в зв'язку з відмовою більшості норвежців на референдумі у вересні 1972 р. підтримати укладену ним угоду про входження країни до Європейського економічного співтовариства. У 1981 р. вперше в історії Норвегії уряд очолила жінка – представниця НРП Гру Гарлем Брундтланд (1981, 1986–1989, 1990–1996). На парламентських виборах 2001 р. НРП знову зазнала розгромної поразки, отримавши лише 43 місця у Стортінгу зі 165. Головною причиною було непопулярне рішення 1997 р. про приватизацію частини державної власності та пов'язані з цим скандали. Але на виборах 2005 і 2009 рр. НРП зуміла, в основному, повернути втрачені позиції, отримавши 61 та 64 мандати зі 169.

Радикальніші ліві позиції серед норвезьких парламентських партій посідає Соціалістична ліва партія (заснована 1975), створена з лівих політичних сил, критично налаштованих щодо членства Норвегії в НАТО та ЄЕС. Постійно представлена в парламенті з 1973 рр., займає на виборах 4–7 місця. Входила до урядових коаліцій, сформованих за результатами виборів 2005 та 2009 рр., але це не принесло партії підтримки виборців. На виборах 2013 р. партія зазнала відчутної поразки, отримавши лише сім мандатів. СЛП позиціонує себе як соціалістична політична сила. У внутрішній політиці виступає за розширення державного регулювання економіки й соціальної сфери, що має фінансуватися шляхом збільшення податкового тягаря на заможних громадян, за безкоштовну освіту усіх рівнів, збільшення фінансування державних шкіл, за ощадливу експлуатацію природних ресурсів, розв'язання екологічних проблем, рівні можливості, рівний соціальний статус та рівну оплату праці чоловіків і жінок, за перетворення Норвегії на мультикультурне суспільство.

Серед політичних сил правого спрямування провідне місце належить Консервативній

партії (Хейре – Права). Заснована в 1884 р. як партія великих промислових і фінансових кіл, вищого чиновництва. З 1885 р. постійно представлена у парламенті як найбільша несоціалістична партія Норвегії (друге місце). Виграла вибори 1903, 1909, 1921 та 1924 рр., на виборах 1993, 1997, 2005 та 2009 р. займала третє місце, поступившись Партії прогресу, але на виборах 2013 р. відновила свої позиції, обійнявши друге місце. Неодноразовий член урядових коаліцій. У повоєнний період представники Консервативної партії очолювали уряд у 1963 р. (Йон Люнг), у 1981–1986 рр. (Коре Віллок), у 1989–1990 рр. (Ян Пер Сюсе), з 2013 р. (Ерна Солберг). У внутрішній політиці Хейре відстоює демократичні цінності, обмеження державного втручання у ринкову економіку, у зовнішній політиці – участь Норвегії в НАТО та співпрацю з ЄС.

Ліберально-консервативною є заснована з ініціативи правого інтелектуала Андерса Ланге 1973 р. Партія прогресу. Спочатку партія виступала проти високого рівня податків та субсидій, пізніше доповнила свою програму гаслами відмови від членства в ЄС. Парламентська партія з 1973 р. (окрім виборів 1977), на виборах 1997, 2005 та 2009 рр. зайняла нішу найбільшої правої партії, потіснивши з другого місця Хейре. Після виборів 2013 р., на яких зайняла третє місце, вперше увійшла до уряду, сформувавши з Хейре урядову коаліцію.

Консервативні цінності відстоює також Християнська народна партія, заснована 1933 р. колишніми членами Ліберальної партії. Представлена у Стортінгу з 1933 р. Прем'єр-міністрами Норвегії були керівники ХНП Ларс Корвальд (1972–1973) та Х'ель Магне Бундевік (1997–2000, 2001–2005).

У XIX – першій половині XX ст. важливі позиції в політичному житті Норвегії посідала Ліберальна партія (Венстре), заснована 1884 р. прибічниками парламентаризму. Сьогодні вона залишається найстарішою політичною

партією країни. Постійно представлена у парламенті з виборів 1885 р. (крім виборів 1985, 1989 рр.). Засновник Венстре Юган Свердруп у 1884 р. став першим прем'єр-міністром країни, якого призначив парламент. Партія виграла вибори 1885–1900, 1906, 1912, 1915 рр.

Виступала за свободу віросповідання, правову державу, загальне виборче право, розірвання унії зі Швецією, утвердження державного статусу норвезької мови. Захищала інтереси робітників та малоземельних селян. Наприкінці XIX – на початку XX ст. уряди Венстре й Хейре по черзі змінювали один одного. Зі зростанням популярності НРП вплив лібералів зменшився, й вибори 1915 р. стали останніми, на яких Венстре отримала більшість у Стортінгу. У післявоєнний період Венстре чотири рази брала участь в урядових коаліціях.

На початку 1970-х рр. у партії стався конфлікт через питання євроінтеграції. У 1972 р. більшість делегатів партійного з'їзду в Реросі відмовилася підтримати вступ Норвегії до ЄС. Незадоволені цим рішенням, лідер партії Хельге Сейп та 9 із 13 членів парламенту вийшли з Венстре й створили Ліберальну народну партію. Цей поділ призвів до провалу партії на виборах 1973 р. й втрати нею двох третин голосів виборців. З цього часу партія постійно перебуває на грані проходження 4 % бар'єру, часто потрапляючи до парламенту лише за рахунок мажоритарних кандидатів. У 1974 р. новим керівником Венстре була обрана Ева Колстад – перша жінка-керівник політичної партії в Норвегії. У 1985 р. Венстре вперше в своїй історії вирішила підтримати уряд НРП, що призвело до найбільш невдалого результату на виборах за всю її історію (3,1 % голосів) і втрати парламентського представництва.

У 1988 р. Венстре й Ліберальна народна партія об'єдналися, але на виборах 1989 р. Венстре так і не змогла отримати жодного місця у Стортінгу. Вибори 2005 р. були найвдалі-

шими з кінця 1960-х рр. Венстре збрала 5,9% голосів та отримала 10 мандатів.

Сучасна Венстре позиціонує себе як центристська ліберальна політична сила, значну увагу приділяє проблемам захисту довкілля, освіти, малого бізнесу та соціальним питанням. Виступає за додаткові податки на діяльність, що завдає шкоди навколишньому середовищу, за введення мінімального гарантованого доходу для всіх громадян, за відміну державного статусу Церкви Норвегії, за розширення повноважень місцевого самоврядування. Ліберали підтримують політику мультикультуралізму, заохочення імміграції в країну кваліфікованої робочої сили. Відкидають участь країни в ЄС, але підтримують членство в Європейському економічному просторі.

Інтереси власників фермерських господарств представляє Партія центру – центристська політична сила, яка робить наголос на соціальному захисті й державній підтримці с/г виробників, децентралізації влади й економіки. Партія заснована у 1920 р., постійно представлена у парламенті, починаючи з виборів 1921 р. У 1922–1959 рр. мала назву Фермерська партія. Репутації партії серйозної шкоди завдала участь у її керівництві В. Квіслінга, хоча той пізніше і вийшов з Фермерської партії. Через скорочення сільського населення та, відповідно, традиційного електорату партії довелося розширити власну ідеологію, підтримавши розвиток малого бізнесу й місцевого самоврядування. У 1930–2000 рр. партія сім разів входила до коаліційних несоціалістичних урядів, а в 2005–2013 рр. – до «червоно-зеленої» коаліції під проводом Й. Столтенберга. Широко представлена в місцевих органах влади. Незмінно виступає проти приєднання Норвегії до ЄС.

За результатами парламентських виборів 2005 р. у Стортінгу були представлені: НРП – 61 депутат, Партія прогресу – 38, Хейре – 23, СЛП – 15, ХНП – 11, Партія центру – 11, Вен-

стре – 10; на виборах 2009 р. НРП отримала 64 мандати, Партія прогресу – 41, Хейре – 30, СЛП – 11, ХНП – 10, Партія центру – 11, Венстре – 2; на виборах 2013 р. перемогли праві сили: Хейре – 48, Партія прогресу – 29; уряд підтримали ХНП – 10 та Венстре – 9; в опозиції опинилися НРП – 55, Партія центру – 10, СЛП – 7 та Норвезька екологічна партія – 1.

За результатами парламентських виборів 2017 р. НРП отримала 49 мандатів, Хейре – 45, Партія прогресу – 27, Партія центру – 19, СЛП – 11, ХНП – 8 (найгірший результат з 1936 р.), Венстре – 8, Норвезька екологічна партія – 1, ліворадикальна Червона партія – 1.

На початку XXI ст. в Норвегії загострилися проблеми, пов'язані зі збільшенням у країні кількості іммігрантів з-за меж Європи. Критичним пунктом стали дві терористичні атаки, здійснені ультраправим екстремістом А. Брейвіком 22.07.2011 р. в Осло поблизу офісів, де розміщені канцелярія прем'єр-міністра, міністерств енергетики, промисловості та юстиції, а також у таборі молодіжної організації НРП на острові Утойя. Сумарна кількість жертв терористичних актів склала 77 осіб, поранених – 96. Свої дії Брейвік пояснив бажанням захистити Норвегію від мусульман і лівих.

Найбільшою з профспілок країни є створене 1899 р. Центральне об'єднання профспілок Норвегії, до якого належать близько 890 тис. робітників. У 1900 р. була створена Спілка промисловців та підприємців Норвегії – найпотужніше об'єднання норвезьких підприємців.

Інтереси національних меншин представлені їхніми організаціями, які мають визнаний державою статус. З 1989 р. саами мають навіть власний орган парламентського представництва – Саметінг, рішення якого з питань, що зачіпають їхні інтереси, враховуються урядом країни.

Про ефективність системи функціонування політичної влади Норвегії свідчить те, що краї-

на посідає перше місце зі 167 країн за Індексом демократії (2014), перше місце зі 187 країн за Індексом людського розвитку (2014), третє місце зі 180 країн за Всесвітнім індексом свободи преси (2014), 11 місце зі 144 країн за Індексом глобальної конкурентоспроможності (2014–2015).

Історично мали місце чотири спроби привести Норвегію до Європейських Співтовариств, пов'язані з подачею формальної заявки про вступ, три інтенсивні періоди суспільних дебатів про членство у 1961–1963, 1970–1972 і 1989–1994 рр. та два загальнонаціональні референдуми з цього питання. У 1972 р. країна підписала договір про вступ до Європейських Співтовариств, але він не був ратифікований на загальнонародному референдумі у тому ж році (проти – 53,5%). Більшість населення (52,2%) повторно проголосувала проти вступу до ЄС також у 1994 р. Сучасний норвезький політикум не схильний піднімати найближчим часом питання вступу до ЄС. Причиною цього, на думку експертів, є відмінність структури виробництва Норвегії від інших країн ЄС, зокрема видобувна спеціалізація країни та додаткове сільське господарство.

Низка норвезьких політиків і державних діячів посідала керівні посади у впливових міжнародних організаціях, зокрема: міністр закордонних справ емігрантського уряду Норвегії Трюгве Гальвдан Лі був обраний першим Генеральним секретарем ООН (1946–1953), Гру Гарлем Брундтланд була Генеральним директором Всесвітньої організації охорони здоров'я (1998–2003), Йєнс Столтенберг – Генеральний секретар НАТО (з 01.10.2014).

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ З ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.

Економіка країни не зазнала значних втрат у ході Другої світової війни, і вже 1946 р. рівні ВВП та споживання досягли довоєнних показників. З цього часу до 1973 р. ВВП стабіль-

но збільшувався в середньому на 5% щороку. В історично короткий період Норвегія пройшла шлях, що повністю змінив її соціально-економічний профіль: від однієї із бідних на початку ХХ ст. до однієї із найбільш заможних і благополучних у наш час.

До здійснених у 1940-х рр. НРП реформ належали: розбудова мережі державних підприємств, зокрема – у металургії; створення виробничих комітетів на підприємствах для участі в управлінні (з 1946) та галузевих профспілкових комітетів на загальнодержавному рівні; встановлення державного контролю над виробництвом і ціноутворенням; подовження оплачуваних відпусток; початок здійснення державних виплат на утримання дітей; надання державних позик на освіту тощо. Після війни у країні було націоналізовано телефонну та авіаційну компанії, Норвезький банк. З метою залучення додаткових коштів для відновлення економіки Стортінг у 1946 р. ухвалив закон про одноразовий податок на прибутки, отримані в роки війни. У 1947 р. Норвегія приєдналася до плану Маршалла та ГАТТ.

У перші післявоєнні роки стрімко зростали галузі, що працювали на внутрішній ринок, – харчова, текстильна та швейна промисловість, суднобудування, виробництво будівельних матеріалів, алкогольних та тютюнових виробів. Здійснювалася політика залучення іноземних інвестицій у стратегічні галузі, протекціонізму та стимулювання експорту. З кінця 1940-х рр. почали активно розвиватися експортні галузі – хімічна промисловість і металургія. У 1960-х рр. почалося суттєве зростання сфери послуг – роздрібною торгівлі, фінансів. Незмінним залишилося провідне становище країни у галузі морських перевезень.

У 1950–1960-х рр. був запроваджений спочатку 45-ти, а потім – 42-годинний робочий тиждень, дев'ятирічна шкільна освіта, загальне пенсійне страхування, чотиритижневий від-

пустки, планування у житловому будівництві, фінансова допомога самотнім матерям, створена Національна адміністрація з соціального забезпечення. Покращення соціального становища трудящих у значній мірі було наслідком великих страйків 1955 р. (10 тис. транспортників) та 1956 р. (25 тис. будівельників та 15 тис. лісорубів).

Одночасно зі значним зростанням виробництва с/г продукції у 1960–1970-і рр. значно знизилася кількість сільгосппрацівників та площа розораних земель. Проходив процес укрупнення с/г виробництва, лише у 1950-х рр. було ліквідовано понад 17 тис. дрібних господарств.

Здійсненню соціальних перетворень сприяло відкриття запасів вуглеводнів у Північному морі, нарощування їх видобутку і широкомасштабного експорту. Ініціатива початку геологорозвідки належала великим транснаціональним компаніям. Зокрема, першою подала заявку американська «Phillips Petroleum» у 1962 р. Проте, очолюване соціал-демократами з НРП керівництво країни розглядало запаси вуглеводнів як спільне національне надбання, що повинно використовуватися для створення кращих умов життя всього населення країни. У 1960-і рр. Норвегія оголосила про національний суверенітет над усіма шельфовими природними ресурсами й підписала угоди з Великою Британією та Данією про кордони на морі. У 1965 р. були видані перші ліцензії на видобуток нафти, а в грудні 1969 р. відкрито перше велике родовище. Промисловий видобуток нафти в Норвегії розпочався у 1970 р.

Для безпосередньої участі держави у нафто- та газовидобутку в 1972 р. була створена державна компанія «Statoil». Окрім того, з 1965 р. до освоєння шельфу було залучено підконтрольну державі акціонерну компанію «Norsk Hydro». Освоєння норвезького шельфу здійснювалося консорціумами з участю приватних компаній та держави, доля якої на по-

чатку складала не менше половини інвестицій. З 1975 р. Норвегія розпочала експорт нафти.

Зростання доходів від продажу вуглеводнів дозволило Норвегії брати зовнішні займи в рахунок майбутніх доходів від нафти й газу на підтримку інших галузей, зокрема суднобудування, та на реалізацію програм соціального й регіонального розвитку. Але до 1970 р. зовнішній борг країни досяг 30% ВВП, після чого було вжито термінових заходів із його ліквідації. Зовнішня заборгованість Норвегії була цілковито погашена до 2005 р.

З кінця 1970-х рр. за рівнем національного доходу на душу населення Норвегія посіла одне з провідних місць у Європі (1976 – третє місце в Західній Європі). Частка соціальних витрат зросла до 20% ВВП у 1976 р.

У першій половині 1980-х рр. з метою послаблення політичного впливу державної корпорації «Statoil», але зі збереженням при цьому державного контролю за видобутком вуглеводнів, Норвегія ввела нову форму власності – безпосередню долю держави в родовищах та трубопровідній системі (SDFI). У 2002 р. нафтогазовий сектор досяг майже чверті (23%) норвезького ВВП, при цьому його частка в доходах держави сягнула майже третини (32%).

З метою підтримання високого рівня життя населення після вичерпання запасів вуглеводнів, у 1990 р. було створено Державний пенсійний фонд – Глобальний (до 2006 – Державний) нафтовий фонд, що також інвестується і ззовні. У 2014 р. обсяг його активів досяг 857 млрд дол. США, у 2017 р. – 1 трлн дол. США. Це найбільший пенсійний фонд у Європі, а з 2011 р. – й у світі. Його розмір майже вдвічі перевищує ВВП країни, що в перерахунку на душу населення дає підставу говорити про норвежців як найощадливішу націю світу.

Старіння населення країни (у 2013 р. частка населення від 66 років склала 25%) та зростання у цьому зв'язку навантаження на систему

соціального забезпечення підштовхнули уряд Норвегії після широкого обговорення з профспілками та населенням піти на проведення пенсійної реформи, яка б заохочувала пенсіонерів продовжувати працювати. З 2011 р. було введено гнучкий пенсійний вік з 62 до 75 (раніше – 67) років для чоловіків і жінок з можливістю збільшувати розмір пенсії у разі продовження трудової діяльності після 62 років.

У 1999 р. держава знизилася свою частку акцій «Norsk Hydro» до 44%. У 2001 р. розпочалася потужна реструктуризація державної власності в нафтогазовій галузі. Концерн «Statoil» було частково приватизовано, зменшивши участь держави до трьох чвертей його акцій. У 2007 р. «Statoil» та енергетичні активи «Norsk Hydro» були об'єднані в єдиному холдингу «StatoilHydro», на який припадає 60% видобутку вуглеводнів на шельфі (2012).

Нині Норвегія є постіндустріальною країною, яка, проте, досі зберігає велику частку промисловості у ВВП (42%), з них майже дві третини (26%) припадає на видобуток нафти та газу. Сфера послуг дає 57%, сільське господарство – 1% (2011).

Економіка Норвегії поєднує риси вільного ринку з державним регулюванням. Держава контролює ключові сектори економіки, зокрема: видобуток та переробку вуглеводнів за допомогою потужного державного холдингу «StatoilHydro»; аналогічні позиції у гідроенергетиці займає державний монополіст «Statkraft» (володіє у Норвегії 170 ГЕС), у виробництві алюмінію – «Norsk Hydro»; банківську галузь через найбільший норвезький банк «DnB NOR»; телекомунікаційну галузь через «Telenor», а також надає субсидії для підтримки розвитку сільського господарства й рибної промисловості.

Норвегія є великим постачальником устаткування і послуг для морського флоту в усьому світі, їй належить десята частина світового тоннажу торговельного флоту (1764 судна тонна-

жем 40,3 млн тонн, 2012). Частка судноплавства в експортних доходах країни традиційно становить близько 20%. Крім того, Норвегія має 63 бурових платформи та бурових судна (2012).

Норвегія посідає четверте місце в світі за обсягами експорту газу та дев'яте – за обсягами експорту нафти (2013, IEA). Розвідані запаси природного газу становлять 2,6 трлн м³ (2013, оцінка ОПЕК), щорічний видобуток – 109 млрд м³ (2013, оцінка BP plc), що за власного споживання 3,6 млрд м³ (2008) дозволяє експортувати його значну частину. Так, у 2012 р. в країні Європи було поставлено 107 млрд м³ газу. Норвегія покриває 18% потреб ЄС у нафті та 15% у природному газі (2008). Аналогічна ситуація і з нафтою: розвідані запаси – 1 млрд тонн (2013, оцінка BP plc), щорічний видобуток 85,6 млн тонн (2014, оцінка BP plc), власне споживання близько 35 млн тонн (2006). Доходи від видобутку вуглеводнів у 2013 р., за даними норвезького уряду, склали близько 67 млрд дол. США.

Країна володіє значними запасами гідро-ресурсів. Щороку на понад 500 норвезьких ГЕС виробляється 98% з близько 130 млрд кВт/год. електроенергії (2012), що дозволяє експортувати електроенергію (2008 – 17,3 млрд кВт/год.). Вагомими норвезькими проектами у галузі відновлюваної енергетики є запуск у 2011 р. першої у світі плаваючої вітроелектростанції «Hywind» висотою 65 метрів і потужністю 2,3 МВт та запуск у 2010 р. першої в світі плаваючої припливної ГЕС «Morild».

До найбільш розвинутих галузей промисловості належать: машинобудування, суднобудування, целюлозно-паперова, металообробна, хімічна, деревообробна, рибна промисловість.

Норвезьке машинобудування спеціалізується на виробництві обладнання для освоєння шельфу («Aker Solutions ASA»), суднобудуванні, насамперед – будівництва риболовних

траулерів, виробництво різноманітного обладнання для суден, зокрема, морської електроніки, рибпромислового обладнання. Норвезькі верфі (понад 60) спеціалізуються на будівництві сучасних суден спеціального призначення. Норвезькі суднобудівні компанії володіють 25 % світового ринку замовлень на будівництво спеціальних допоміжних суден та морських бурових платформ.

Основу целюлозно-паперової промисловості становлять дешева енергія від ГЕС і значні запаси сировини. Норвезькі компанії виробляють різноманітні сорти целюлози, газетний, журнальний і пакувальний папір, картон, облицювальні панелі, паркет і багато іншого. Найбільшими серед них є «Norske Skogindustrier ASA» (найбільший світовий виробник газетного й журнального паперу), «Borregaard», «Peterson AS».

Норвезька хімічна промисловість експортує азотні добрива, вибухові речовини промислового призначення, альгірати, фарби, лаки. Найбільші компанії галузі – «Norsk Hydro», «Dyso Industrier ASA». Норвезько-швейцарський медичний холдинг «Nuscomed Group» є лідером у розробці й випуску контрастних речовин для рентгенодіагностики.

У галузі чорної металургії Норвегія спеціалізується в основному на виробництві феросплавів, а в галузі кольорової металургії – на виробництві алюмінію, нікелю, міді й цинку. До основних металургійних компаній належать «Norsk Hydro», куплений у 2011 р. за \$2 млрд китайським державним холдингом «China National Bluestar Group Co. Ltd.», концерн «Elkem», «FESIL Group». Норвегія – найбільший в Європі постачальник феросплавів та один з основних постачальників алюмінію. У Норвегії виробляють також цинк, нікель, мідь і високоякісну леговану сталь. Цинк випускають на заводі в Ейтргеймі, нікель – в Крістіансанні з руди, привезеної з Канади.

Великий завод з випуску феросплавів розташований в Саннефіорді.

Визнаними світовими лідерами у своїх галузях є норвезькі компанії: «Kongsberg Maritime» – розробка і виробництво систем динамічного позиціонування суден та бурових платформ; «Øveraasen AS» – світовий лідер з виробництва снігоприбирального обладнання для аеродромів; «Borregaard» – екологічно найбезпечніший переробник деревини і виробник біопалива у світі; «Harding Safety AS» – лідер світового ринку обладнання для порятунку життя на морі та ін.

Ще з часів Середньовіччя Норвегія спеціалізується на рибальстві. Близько 90 % рибної продукції Норвегії експортується (як риба, вилловлена в морі, так і вирощена в численних штучних загородах). Норвегія займає друге місце в світі та перше у Європі за експортом риби, яка продається у 140 країнах. Чисельність норвезького риболовецького флоту складає понад 6 тис. суден (2013).

Сільське господарство країни значною мірою задовольняє потреби населення у харчах, хоча лише 3,5 % земельних площ Норвегії придатні для обробітки. Основою норвезького сільського господарства є тваринництво, яке повністю покриває потреби населення країни в м'ясі, молоці і молочних продуктах. Внаслідок кліматичних особливостей виробництво зернових лише на 40 % забезпечує потреби внутрішнього ринку. Незважаючи на складні умови північної країни, в Норвегії вирощується значна частина овочів і фруктів.

Важливою галуззю норвезької економіки є лісництво. Загальна площа лісового фонду складає 12,6 млн га. Приблизно 78 % лісів Норвегії належить сімейним господарствам, 12 % – державі та комунам і 3 % – приватним компаніям. Ліс дає важливу експортну сировину у вигляді деревини, паперу, картону, целюлози, будівельного матеріалу і меблів.

ВВП Норвегії (у поточних цінах), в 1998 р., за даними Євростату, складав 135 млрд євро, у 2000 р. – 185 млрд, у 2005 р. – 248 млрд, у 2010 р. – 323 млрд, у 2011 р. – 358 млрд, у 2012 р. – 397 млрд, у 2013 р. – 393 млрд, у 2014 р. – 376 млрд, у 2015 р. – 348 млрд, у 2016 р. – 335 млрд євро.

Основними зовнішньоторговельними партнерами Норвегії (2012) є Велика Британія (19% зовнішнього торговельного товарообігу), Німеччина (13%), Нідерланди (9%), Швеція (9%), Франція (5%), США (5%). Основними статтями норвезького експорту є нафта і газ, руди і метали, риба і морепродукти. У той же час країна змушена імпортувати транспортні засоби, промислове обладнання, продукцію хімічної та харчової промисловості, метали.

Зовнішньоторговельний оборот Норвегії товарами і послугами, за даними Євростату, складав у 2005 р. – 175,9 млрд євро (експорт – 107,8 млрд, імпорт – 68,1 млрд), у 2006 р. – 199,3 млрд, у 2007 р. – 214,5 млрд, у 2008 р. – 237,4 млрд, у 2009 р. – 186,9 млрд, у 2010 р. – 221,3 млрд, у 2011 р. – 250,1 млрд, у 2012 р. – 270 млрд, у 2013 р. – 266 млрд, у 2014 р. – 258 млрд, у 2015 р. – 243 млрд, у 2016 р. – 226 млрд євро (експорт – 111,6 млрд, імпорт – 114,5 млрд).

ІСТОРИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ НОРВЕГІЇ З УКРАЇНОЮ ДО 1991 р.

Контакти між українським та норвезьким народами сягають часів Київської Русі та епохи вікінгів. Так, у давньоскандинавських сагах згадується про чотирьох норвезьких конунгів, які бували на Русі в кінці X – першій половині XI ст. – Олафа Трюггвасона, Олафа Гаральдссона, Магнуса Олафссона та Гаральда Сігурдарсона (Гаральда Суворого).

При дворі великого київського князя Володимира Великого з раннього дитинства ви-

ховувався легендарний норвезький король Олаф Трюггвасон (968–1000). Хреститель Норвегії Олаф Святий перебував при дворі великого київського князя Ярослава Мудрого в часи свого вигнання (1029), а повертаючись, залишив у Києві на виховання свого сина Магнуса, майбутнього короля Норвегії Магнуса Доброго (1035–1047).

Проте найвідомішим в історії середньовічних відносин Русі з Норвегією був шлюб Гаральда III Сігурдарсона (Суворого) та доньки Ярослава Мудрого Єлизавети, у скандинавських сагах названої Еллісів. Гаральд довгий час перебував при дворі князя Ярослава разом із Магнусом, який доводився йому небожем. Норвезькі саги розповідають, що після того, як Ярослав Мудрий відмовив Гаральдові у руці Єлизавети через нерівність такого шлюбу, він подався на службу до Константинополя, звідки повернувся зі славою непереможного воїна і великими скарбами. Вважається, що давньоскандинавську сагу про Ярославну написав сам Гаральд. У ній кожна строфа завершується таким повтором: «...тільки діва з руською косою мною гордує». 1045 р. вони одружилися, а приблизно через рік Гаральд разом з Єлизаветою та численним військом вирушив до Норвегії. 1047 р. Гаральд Суворий став королем Норвегії.

Першим фундатором і благодійником Успенського собору Києво-Печерської лаври став норвезький ярл Шимон (Sigmundur), який був наставником молодшого сина Ярослава Мудрого Всеволода (великий київський князь у 1078–1093 рр.), а в часи князювання Всеволода у Переяславі (1054–1073) очолював князівську дружину.

У подальші часи взаємини між країнами мали епізодичний характер. Зокрема, відома у Києві вул. Багговутівська названа за прізвиськом представників дворянського роду норвезького походження, які проживали тут з середини XIX ст.

На рубежі XIX–XX ст. І. Франко, знайомлячи українського читача зі скандинавською літературою, перекладав окремі поеції Гаральда Суворого, Генріка Ібсена, Арне Гарборґа. У 1907–1908 рр. Б. Грінченко та М. Загірня переклали українською основні драматичні твори Г. Ібсена.

Норвезький письменник, нобелівський лауреат та автор тексту гімну Норвегії Б'єрнстєрне Б'єрнсен листувався з І. Франком. 1906 р. він у журналі «Le Courrier Europeen» опублікував статтю «Русини», в якій став на захист права українців: «Ще досі існує в Європі народ, який налічує понад тридцять мільйонів людей, якому, однак, під приводом державної необхідності відбирають мову та національність, його гноблять та зневажають усілякими іншими способами... Чи Росія стане могутнішою тим, що поневолює і визискує цілий народ?». Значний резонанс мала стаття Б. Б'єрнсена «Поляки-гнобителі», опублікована у 1907 р. в «Ukrainische Rundschau», «Die Zeit» та «Le Courrier Europeen», у якій він критикував австрійську владу за національну політику щодо українців.

Після початку Першої світової війни член Союзу визволення України Остап Назарук у 1914 р. прибув до Норвегії з метою інформування громадськості й політиків країни про становище та політичні наміри українців. Він двічі зустрічався з президентом Стортінґу Й. Ловландом та міністром закордонних справ Н. Ігленом.

У січні 1923 р. видатний норвезький вчений та дипломат Фрїтьоф Нансен приїздив до Харкова, щоб погодити з урядом УРСР план боротьби з наслідками голоду 1921 р. і надати допомогу республіці у важкий час. Авторитет ученого допоміг йому зібрати величезні кошти на закупівлю продовольства для голодуючих. До цього фонду Ф. Нансен вклав і велику частину Нобелівської премії, яку йому присудили в 1922 р. Місія Нансена заснувала декілька дитячих будинків для безпритульних дітей,

зокрема в Харкові, які називалися однаково: «Дитячий будинок ім. Нансена».

Восени 1918 р. послом Української Держави у Швеції та Норвегії було призначено генерала Бориса Баженова. 19.02.1919 р. наказом Директорії УНР послом до Швеції і Норвегії був призначений Костянтин Лоський. У цей період Норвегія дивилась на події в Україні через призму позиції Англії, але контакти з українськими дипломатами підтримувала й українські паспорти визнавала.

Одним із перших творів української літератури, перекладених на норвезьку мову, стала українська народна казка «Рукавичка», перекладена А. Прейсеном і надрукована у 1956 р. (витримала шість перевидань). 1964 р. ліва щоденна газета «Arbeiderbladet» надрукувала блискуче перекладений Мартіном Нагом норвезькою мовою «Заповіт» Т. Шевченка.

УКРАЇНСЬКО-НОРВЕЗЬКІ ВІДНОСИНИ З 1991 р.

Норвегія визнала незалежність України 24.12.1991 р. Дипломатичні відносини між державами встановлені 05.02.1992 р. Посольство Королівства Норвегія в Україні розпочало роботу ще 1992 р., а Посольство України в Норвегії – у жовтні 2004 р. Першим послом України у Норвегії (за сумісництвом) у червні 1992 р. був призначений Костянтин Масик. Першим послом Норвегії в Україні у 1992 р. став Ойвінд Нордслеттен.

Діалог на найвищому рівні має переважно епізодичний характер і відбувається на різноманітних міжнародних форумах. У листопаді 2012 р. Осло вперше з офіційним візитом відвідав прем'єр-міністр України М. Азаров, а 18.11.2014 р. Україну вперше з офіційним візитом відвідала голова уряду Норвегії Ерна Солберг.

Важливе місце у двосторонніх взаєминах посідає міжпарламентська співпраця. Голо-

ви Стортінгу двічі відвідали Україну: у травні 1999 р. – К. Грьондаль, у лютому 2009 р. – Т. Ягланд. У 2003 р. Норвегію з офіційним візитом відвідав голова Верховної Ради України В. Литвин, а 2014 р. пройшов візит голови Верховної Ради України О. Турчинова з метою участі в Європейській конференції глав парламентів країн – членів Ради Європи.

Двосторонні відносини між Україною та Норвегією регулюються 33 чинними міжнародними договорами (станом на 2015 р.).

Між країнами активно розвивається торговельно-економічна співпраця. У 2015 р. в Україні діяло 69 підприємств з норвезьким капіталом. Станом на 01.10.2016 р. Норвегія інвестувала в економіку України 14,6 млн дол. США. Найвідомішою норвезькою інвестицією в Україну є входження у 1998 р. концерну «Telenor» до складу акціонерів компанії «Київстар GSM» (на 2002 р. «Telenor» консолідував 61,9% акцій, проте у 2009 р. під тиском російської «Альфа-груп» скоротив свою частку до 35,42%).

Іншим прикладом успішних норвезьких інвестицій в Україну є купівля компанією «Елорак» у 1996 р. заводу в м. Фастів Київської обл. («Елопак-Фастів») та його модернізація (упаковка для рідких харчових продуктів). У 2007 р. компанія «EDB ErgoGroup» придбала 60,1% акцій українських ТОВ «Інфопульс» та ТОВ «Міратех», що спеціалізуються на розробці програмного забезпечення. Протягом 2005–2009 рр. Херсонський суднобудівний завод збудував на замовлення норвезької компанії «Myclebust Prosjekt AS» серію із семи суден, а Керченський суднобудівний завод «Затока» у 2007–2008 рр. на замовлення норвезького суднобудівного холдингу «Ulstein Group» – судно для обслуговування нафтових платформ.

З 2008 р. в Осло діє Норвезько-українська торгово-промислова палата, до якої належать 33 суб'єкти підприємницької діяльності. Суттєвим поштовхом для подальшого роз-

витку двосторонніх зв'язків стало підписання 24.06.2010 р. Угоди про зону вільної торгівлі між Україною та ЄАВТ, що почала діяти з 01.06.2012 р., зокрема і в Норвегії.

Потужним міжнародним проектом за спільної участі України та Норвегії є проект «Морський старт» (з 1995). У міжнародному консорціумі «Sea Launch» для його реалізації з української сторони задіяні ДКБ «Південне» ім. М. К. Янгеля (5%) та ДП «ВО «Південний машинобудівний завод» ім. Макарова» (10%), з норвезької – компанія «Aker-Solution» (20%).

За даними Держстату України, обсяги двосторонньої торгівлі товарами та послугами у 2002 р. склали 89,9 млн дол. США (експорт – 26,7 млн, імпорт – 63,2 млн), у 2005 р. – 195 млн, у 2010 р. – 397 млн, у 2011 р. – 376 млн, у 2012 р. – 487 млн, у 2013 р. – 454 млн, у 2014 р. – 637 млн, у 2015 р. – 819 млн, у 2016 р. – 218 млн (експорт – 36 млн, імпорт – 182 млн).

За підсумками 2014 р., 26,2% експорту товарів з України до Норвегії складала продукція харчової промисловості, 11,4% – прилади та апарати оптичні, 10% – судна, 9% – чорні метали. Натомість у структурі імпорту товарів з Норвегії до України 51,2% склали мінеральні палива, нафта і нафтопродукти, 35,4% – риба і ракоподібні, 3,9% – чорні метали.

Україна є важливим експортним ринком для норвезької риби. У 2014 р. Україна імпортувала з Норвегії майже 63 тис. тонн риби і морепродуктів (2013 – 100 тис. тонн). У 2014 р. в Києві за участі прем'єр-міністра Норвегії Е. Солберґ було відкрито перший в Україні фірмовий норвезький магазин морепродуктів «Egersund Seafood».

Продуктивним є співробітництво між Норвезьким інститутом води та Інститутом гідробіології НАН України, Національним університетом водного господарства та природокористування у м. Рівне з імплементації в Україні Протоколу про воду та здоров'я до

Конвенції про охорону та використання транс-кордонних водотоків та міжнародних озер. З 2001 р. Проекти з енергоефективності в Україні (Херсон, Львів, Дніпропетровськ) впроваджує норвезька компанія «Reintertsen AS».

Між країнами реалізується ряд проектів співпраці у гуманітарній сфері. Прикладами є наукові зв'язки між Києво-Могилянською академією та Норвезьким інститутом міжнародних відносин; започаткована у 2009 р. програма міжнародного співробітництва КНУ імені Тараса Шевченка з Вищою школою бізнесу Університету Нурлана (м. Буде). З 2012 р. в КНУ реалізується проект «Україна–Норвегія» з професійної перепідготовки військовослужбовців, активного пристосування до життя і діяльності в суспільстві з ринковою системою відносин після звільнення з лав ЗСУ та інших силових структур.

У 1997 р. було започатковано програму співробітництва між Норвезькою балетною школою та Донецьким академічним оперним театром імені А. Солов'яненка, разом із Училищем хореографічного мистецтва «Київська муніципальна українська академія танцю». У листопаді 2010 р. в Осло пройшли українсько-норвезькі літературні дні, також було започатковано українську колекцію сучасної літератури у Дайхманській бібліотеці м. Осло – центральній громадській бібліотеці Норвегії.

Низка гуманітарних об'єднань тісно співпрацює з Україною у питаннях надання гуманітарної допомоги, зокрема: «Barn fra Ukraina», «Tro Nær og Kjærlighet Stiftelsen», Організація Червоного Хреста, а також низка шкіл та релігійних громад. Місія «Відкрите серце» з м. Драммен здійснює підтримку пунктів харчування в Україні, де щодня годують до 3,8 тис. українських дітей. Місія також утримує 15 реабілітаційних центрів для колишніх наркоманів і алкоголіків, два притулки для дітей з неблагополучних сімей у Києві та в Криму, притулок для бездомних дітей на 250 місць тощо.

Українці Норвегії об'єднані в декілька організацій, першою серед яких було створене на початку 1950-х рр. колишнім учасником УПА й провідним діячем української діаспори в Норвегії, відомим в м. Осло лікарем Миколою Радейком (1920–2005) Українське товариство в Норвегії. Сьогодні найпотужнішими серед українських організацій є зареєстрована 2004 р. в Осло Українська громада та заснована 2009 р. у м. Берген Українська спілка Західної Норвегії. Силами «Громади» заснована недільна школа для дітей з вивчення української мови та культури. При Українській спільці діє Культурний центр для дітей та юнацтва, де пропонуються курси з вивчення української мови, історії, традицій та мистецтва.

ОБ'ЄКТИ КУЛЬТУРНО-ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ СПАДЩИНИ

До Списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Норвегії протягом 1979–2015 рр. були віднесені: Урнеська ставкірка (XII–XIII ст.); старий портовий квартал Брюгген XIV–XVI ст. та стара верф Бергена; шахтарське місто XVII ст. Рерус; наскельні малюнки – петрогліфи 4200 – 500 рр. до н.е. в Альті; Вегаейн – архіпелаг Вега; норвезька частина геодезичної дуги Струве (4 пункти), у т.ч. найпівнічніший пункт «Фугленес» біля м. Гаммерфест; фіорди Західної Норвегії – Гейрангер-фіорд і Нер'ей-фіорд; об'єкти промислової спадщини в Рюкані.

Всього у Норвегії в період з X ст. по 1349 р. від початку християнізації Скандинавії і до «Чорної Смерті» – пандемії бубонної чуми – було збудовано понад 1500 дерев'яних ставкірок (до сьогоднішнього дня збереглося 28).

Також до видатних пам'яток Норвегії відносяться: фортеця Акерсгус в Осло (XIV–XVII ст.); Гоконс Голл (XIII ст.) в Бергені; кафедральний собор Нідарос у Тронгеймі (XI–XII ст.); Музей кораблів вікінгів, де зберігаються три підня-

ті із дна моря драккари, побудовані в IX ст.; національний туристичний маршрут Гейрангер – Тролльстіген; Люсе-фіорд із скельними утвореннями К'єраг і Прекестулен; льодовик Бріксдалсбре; водоспад Верінгсфоссен у Мобедалені; національний парк Йостедалсбреен з найбільшим материковим європейським льодовиком; національні парки Йотунгеймен, Рейса, Евре Дівідал та ін.

У 2008 р. в горах острова Шпіцберген відкрилося «Сховище Судного Дня», здатне пережити ядерну війну, глобальне потепління

та землетруси. Тут зберігається колекція насіння більшості видів рослин Землі, що дасть можливість завжди відновити ті види зернових рослин, які у разі катастроф можуть повністю зникнути з біосфери Землі.

До об'єктів світової документальної спадщини «Пам'ять світу» ЮНЕСКО у 2001–2011 рр. включила: Архів лепрозорію в м. Берген; рукопис п'єси Генріка Ібсена «Ляльковий дім»; щоденники експедиції до Південного полюса Руаля Амундсена (1910–1912); Архіви Тура Геєрдала.

Електронні джерела:

Сайт Стортінгу: www.stortinget.no

Сайт королівської сім'ї Норвегії: www.kongehuset.no

Сайт уряду Норвегії: <https://www.regjeringen.no>

Сайт Статистика Норвегії: <http://www.ssb.no>

Посольство Королівства Норвегія в Україні: 01901, м. Київ, вул. Стрілецька, 15, www.norway.com.ua

Посольство України в Королівстві Норвегія: Arbins gate 4, 0253 Oslo, Norway, <http://www.mfa.gov.ua/norway>

Література:

Історія Норвегії / К. Гелле [та ін.]. – Л., 2001. – 335 с.

Кузнецов А. Е. История Норвегии. – М., 2006. – 535 с.

Гуревич А. Я., Кан А. С. История Норвегии. – М., 1980. – 712 с.

Tuchtenhagen R. Kleine Geschichte Norwegens. – München, 2009. – 217 s.

Назарян О. А. Національно-культурне відродження Норвегії (1885–1905 рр.): дис. ... канд. іст. наук. – Донецьк, 2000. – 190 с.

Ристе У. История внешней политики Норвегии. – М., 2003. – 410 с.

Рогинский С. В. История развития нефтяной промышленности Норвегии, 1962–2000 гг.: дис. ... канд. ист. наук. – М., 2001. – 202 с.

Андреев Ю. В. Экономика Норвегии. – М., 1977. – 159 с.

Атаман В. В. Особенности экономического развития современной Норвегии: дис. ... канд. экон. наук. – М., 2004. – 184 с.

Воронов К. В. Евроинтеграция Норвегии: особый курс малой страны. – М., 2008. – 400 с.

Цветков О. Г., Сабор І. В. Королівство Норвегія в сучасних міжнародних відносинах та у співпраці з Україною // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – 2009. – Вип. 15. – С. 116–125.

Р. А. Кривонос